

Pozdrav pjesniku sufijskih nadanja

Enes Karić

redovni profesor tefsira na fakultetu islamskih nauka u sarajevu
eneskarić@yahoo.com

*Bilješke uz 75. godišnjicu rođenja Selima Jelovca
Podveležje, Mostar, Sarajevo, Bagdad...*

Selim Jelovac (1946-2003), pjesnik, teolog, predvoditelj, bibliotekar, u svojim mladim godinama imam, ubaštinio je sebe zapaženo u svakom od tih zanimanja i duhovnih očitovanja. K tome, njegova porodica pamti ga kao brižljiva oca i muža a veliki broj prijatelja u uspomenama ga nose kao iskrenog druga, sagovornika i iznimnu ljudsku pojavu koja je nenametljivo oslovljavala svojim "pjesnima duše", ali i svojim šutnjama koje bi ga s vremena na vrijeme pohodile.

Selim Jelovac svijet je ugledao 1946. godine u svome Podveležju, u zaseoku Do, u kući majke Teme i oca Ibrahima.¹ Svoje podveleške godine završava 1957, kad nastupa njegovih osam sarajevskih godina i školovanje u Gazi Husrev-begovoj

¹ O životu i naukovnom stasjanju Selima Jelovca vidjeti više u: Muhamed Mrahorović, „Selim Ibrahima Jelovac (Ebu Ilham)“, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, svezak 13 (br. 23-24), Sarajevo, 2005, str. 407-414.

medresi (1957-1965). Nedugo potom slijede njegova studentska vremena (1967-1972), daleko od Bosne i Hercegovine, kad se na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Bagdadu posvećuje studijama teologije i filozofije, koje uspješno završava. Po povratku iz Bagdada kratko je radio kao imam na području Mostara i rodne Hercegovine, potom kao službeni prevoditelj za arapski jezik na Vojnoj akademiji u Zadru. Od 1976. počeo je raditi kao bibliotekar u Gazi Husrevbegovoj biblioteci.

Oni koji su dobro poznavali pjesnika Selima Jelovca znali su i to da ga je život oslovio na ozbiljan način, daleko od igre i zabave. Kao dijete i mladić živio je u krhkom zdravlju. Muharem Omerdić sjeća se Selima Jelovca iz medresanskih dana: "Bio je miran, šaljiv, pristupačan mladim učenicima i pomalo tajnovit jer se povlačio u svoje misli i tajne; pomišljao sam da su takvi pjesnici, jer je slovio i u medresi kao pjesnik..."²

Godine školovanja u Sarajevu i Bagdadu talentiranog mladića iz Podveležja darovale su mnogim znanjima. On se hrabro predavao tišinama u sarajevskoj medresi i čitaonicama bagdadskog univerziteta, iako je znao da njegovo zdravlje sve više trpi. Olakšanje je došlo 1973. godine u braku sa Rahimom, njegovom voljenom suprugom. Porodična sreća je uvećana dolaskom na svijet njihove djece, kćerke Firdevse i, potom, sina Ilhama. Pa ipak, u nekoliko svojih pjesama Selim Jelovac aludira na svoju bolest, na depresivna stanja koja bi ga ponekad pohodila. U pjesmi Slava je samo Tebi [o Bože], pjesnik kaže:

*To duša reče, a prošlost,
prošlost duga, i siva bolest joj oči ispi,
Tvom svjetlu samo, Bože, vraćamo se mi.*

Motivu "sive bolesti" pjesnik Jelovac vraćao se često, na druge načine i u drugim pjesmama. U Sevdahu zindana pjesnik snažno, barem na dva mjesta, pjeva o sebi, o "slomljenom srcu" - time podsjećajući da su mnogi učitelji sufizma govorili da se tajne svijeta i Boga posebno otvaraju ljudima "slomljenih srdaca":

2 Muharem Omerdić, „Moja sjećanja o bosanskim alimima, Selim-efendija Jelovac“, *Preporod*, br. 2/1156, Sarajevo, 2020.

*Tegobne noći zindana,
olovne halke na kapiji dana,
a zore ne sviću u gluhome gradu,
slomljeno srce pati, o, jadu.*

(...)

*I ovo proljeće, eto, lomi mi krila srca,
a plačno oko moje u svome bolu grca.
Slomljena grana palme i akšam,
godine duge, a blijede, blijede sunca.*

Krajem sedamdesetih i tokom osamdesetih godina dvadesetog stoljeća moja medresanska i studentska generacija pamti Selima Jelovca prije svega kao pjesnika nesvakidašnje osobenog i dojmljivog izraza i kao teologa koji je oslovljavao savremene teme na neposredan i svjež način. Susresti Selima Jelovca značilo je vidjeti genijalnog čovjeka koji je na svome licu uspio zadržati onaj jedan osmijeh koji se pamti, kojim se on, možda, branio od života koji je požurio. Razgovarati s njim u Gazi Husrev-begovoj biblioteci đacima i studentima bila je čast i radost, kao i to da im na široki čitaonički sto, prekriven velikom zelenom čohom, donese knjige koje su tražili ili preporučili one za koje nisu ni čuli.

Tih sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća Selim Jelovac je objavljivao svoje pjesme. One su bile s malo riječi, kao da je te riječi, kao nekakvo istopljeno zlato, vadio golim dlanovima iz užarene vatre i stavljao ih na bijele površine zidova, a one se, po nekom nutarnjem određenju, povezivale u smislove i stihove. Stranice tadašnjih glasila Islamske zajednice, novine *Preporod* prije svih, objavljivale su pjesme Selima Jelovca. "Pjesnička najava Selima Jelovca" – tako je Aziz Kadribegović naslovio svoj prikaz njegove poezije.³ Kadribegovićev naslov efektivno detektira pjesnički dar Selima Jelovca, jer sve njegove pjesme jesu moćne najave, rekli bismo: kratkotrajni sufijjski krici o temama o kojima

3 Vidi: Aziz Kadribegović, Pjesnička najava Selima Jelovca, objavljeno kao predgovor knjizi Selima Jelovca, *Salavat Veležistana*, Mostar, 2000. godine, str. 3 – 8.

pjeva. Istinu i ljepotu poezije pjesnika Jelovca, kako to ističe Salih Sevdin Trbonja, “najbolje možemo ocijeniti poslije protoka vremena”.⁴

Pjesme - poruke Bogu

Nije moguće ni izdaleka osloviti sva čuđenja pjesnika Selima Jelovca pred prizorom svijeta i života. U velikom broju svojih stihova pjesnik kao da hoće usrdno pozvati da se svijet iznova pogleda i da se razmisli nad pogledom koji se umori od gledanja beskraj. Kao da baš to vidimo u njegovoj pjesmi *Zov*:⁵

*Rasteglo se prastaro nebo
dubina noći, u stijeni prošlost siva...*

Ali, može li se misliti krenuti u “izviđanje svijeta”? Kao da to pjesnik Jelovac negira u stihovima pod naslovom *Treptaj* misli:

*Put u slut vodi
ispijena u slutnji kost
iscijeden život hodi
u šutnju i u post.*

Ova šutnja je sufijska šutnja, naravno. Jednako tako i post je sufijski post. Iako nas (u pjesmi *Akšam*) uvjerava:

*Ja nisam mistik
nit sam iz sazviježđa Bik.
Duša je moja lik –
obelisk
islama...,*

Selim Jelovac je, ipak, autentični sufijski pjesnik savremenog izraza. U pjesmi, zapravo krikovima naslovljenim *Ramazan – Allahov dar*, on

4 Vidi: Salih Sevdin Trbonja, Iz recenzije za djelo Selima Jelovca *Salavat Veležistana*, Mostar, 2000, str. 9.

5 Pjesma *Zov* objavljena je u drugoj knjizi poezije Selima Jelovca pod naslovom *Selam Veležistana*, Mostar, 2000.

izjavljuje da “srce njegovo u dovi do zvijezda plovi“. Ovdje se vidi ono putovanje, rekli bismo tipsko, kojim su se uvijek dičile sufije: Vertikalno krenuti u dubine nebeskog plavetnila i nikada se ne vratiti na hladnu planetu Zemlju. Naravno, takva putovanja u svojim predivnim pjesničkim snatrenjima imao je i Selim Jelovac. Evo jednog njegova svjedočenja iz pjesme Istine ponos moj:

*Na krilu rajske ptice
let mi je bio san
O kakve zlatne žice
u pjesmu ću da tkam...*

U mnogo pjesama vidljivo je da pjesnika pokreću vjerski motivi, prisutno je to, i povrh svega čujno, u pjesmi Lejletu-l-Kadr - Noć Snage ili Noć Sudbine. Pjesnik priznaje da on voli *pjesanske* i *poetske* recepcije vjere u Boga, stoga se i oglašava tvrdnjama:

*To nije noć
to je moć
kad Svemoć
svoju hoć
ispuni.*

Pjesnik bi da raširi svoje grudi za tu snagu koja planetu Zemlju pohađi u Noći Snage ili Noći Sudbine, kako se obično označava Lejletu-l-Kadr. U pjesmi Samo bliže Tebi pjesnik poručuje Bogu:

*Nek sam samo bliže
Tebi – Iskone,
sve spone,
sve niti
u Tvojim biti izviri.*

Sa stanovišta pravovjerja, ne samo islamskog, riskantno je govoriti o *bogoduhovnoj poeziji*, jer sama Knjiga upozorava na pjesnike *koji po svim*

dolinama blude (Kur'ān, 26: 224-227), opominje na pjesnike *za kojima stupaju oni koji za stranputicom žude*. Ipak, poput poezije Safvet-bega Bašagića i Muse Ćazima Ćatića, za mnoge pjesme i strofe Selima Jelovca može se kazati da su nastale ne tako daleko od mjesta gdje se čuje šum andeoskih krila.

Pjesnik o onom što svakog čeka

Pjesni duše Selima Jelovca sadrže i podsjećanja na smrt. Ima dionica u njegovim stihovima gdje on iznova podsjeća na svoju bol, ali kao da olakšanje nalazi u onoj spasonosnoj namisli o usudu, o sudbini. Kad čitamo te njegove stihove zamišljamo ga kao bibliotekara u Gazi Husrevbegovoj biblioteci, stoji među policama knjiga, neke od njih stare su nekoliko stoljeća, na njihovim stranicama ispisana su čovjekova duhovna pentranja tajnama života, postojanja i smrti.⁶ Pjesma *Moja bol* kao da je posvećena upravo Fatumu, Sudbini, Kaderu:

*Života hol
i moja bol
samo su dol
sudbine.
Moj Usud
i moja ćud
doći će pred Sud
vječnosti.
A šta je Fatum
kad se gubi um,
to je samo šum
u duši.*

Na drugoj strani, neki njegovi stihovi - vidjeti pjesmu *Kad Munkir i Nekir* - nastali su iz samog grota ljudskog straha pred otvorenim mezarom

6 Hadžem Hajdarević je u svojim "Iverjima" (djelo je u pripremi) opisao svoje susrete sa bibliotekarom Selimom Jelovcem. Vidi: Hadžem Hajdarević, „Selim Jelovac – pjesnik moga medresanskog poludjetinjstva“, *Preporod* br. 6, Sarajevo, 15. mart 2018, str. 59.

i strašnim zijevom grobne rake. Dva ozbiljna meleka, dva stroga anđela, Munkir i Nekir, čekaju mrtvog, dolaze mu u času “kad se zemlja zemlji preda“, dolaze da “dirnu u zvekir“, kako to kaže lucidni pjesnik Jelovac:

*Munkir i Nekir
kad dirnu u zvekir
moj brate,
te sate
slutimo:
O Bitku
idolu
užitku
i bolu,
pitaće!*

Motiv “zvekira“ preuzet je od arabijskih, perzijskih i turskih sufijskih pjesnika - Jelovac je njihovo pjesništvo odlično znao. U slavnog al-Gazalija, naprimjer, ima jedna priča kako Azrail, melek, taj strašni anđeo smrti, dolazi na kapije dvoraca moćnih ljudi, udara zvekirom o teška vrata i viče: “Kucnuo je čas!“ U pjesmi Harf *Nun* Jelovac koristi vizualni izgled arapskog slova *Nūn* koji je, u sufijskim kaligrafskim obradama, oslikan i tako da nalikuje teškom bolesniku na postelji, položenom u obliku prazne posude koju sada, na kraju, treba ispuniti ništavilo smrti. “*Nun*“ je *protegnut kao ja na samrti* – pjeva Selim Jelovac u ovoj pjesmi, hrabro se suočavajući sa Odlaskom.

Smrt je pjesniku šansa za blizinu s Bogom. U pjesmi Samo bliže Tebi prolama se njegov povik:

*Nek sam samo bliže
Tebi – Vječnosti,
i kosti
s radosti
Tebi predajem.*

Jednako tako u pjesmi Salavat [blagoslovi] tebi [o Vjerovjesniče] pjesnik Podveležja podsjeća na odvažnost čovjekovu u suočenju s onim smrtnim AH!

*I moj će prah
kroz smrtno AH,
poreći strah,
SALAVAT TEBI učeć.*

Ovo odagnavanje strepnji pred smrću vidljivo je i u pjesmi Moj ideal, za pjesnika je to vjera u Neizrecivo, on upravo toj i takvoj vjeri sklada ove stihove:

*Kroz sve nesrećne noći
kroz prašine dana olujnih
kroz gromade i krševe gole
uzdisao sam za tvojom moći.*

Pjesnik često spominje samoću, možda radi toga da podsjeti na svoja bdijenja u svojim samostima, u bolima koje je liječio na izvorima duhovnog pjesništva Istoka. U snažnoj pjesmi, zapravo kriku naslovljenom U samoći samo pjesnik svjedoči o svojoj duši i srcu:

*Uz otkucaj sata
otkucaj srca,
otvaram vrata
duši što grca.
(...)
Kako je samo
srce umrlo
koje je život
u ljubavi bilo?!*

I njegova pjesma Suza ljubavi oslovljava vrlo nalična pjesnikova raspoloženja, naročito u ovom stihu:

*Kapljico tuge, kuda
tokove svoje tečeš?
Sutone, zoro huda,
što srce moje siječeš?*

Na kraju ove veličanstvene pjesme Selim Jelovac se obraća svome sinu, rahmetli Ilhamu, tinejdžeru, ubijenom granatom 12. jula 1993. dok je čekao u redu za vodu na Dobrinji:

*Život te od mene uze,
pustinji predade toj,
a plač i vrele suze
teku u duši, krvi,
za tebe, sine moj.*

U poeziji Selima Jelovca primjećujemo da se ponekada, iako rijetko, potpisao i oslovio sintagmom Ebu Ilham - Otac Ilhamov a to istovremeno na arapskom znači i *Onaj nadahnuti*.

Himne rodnome kraju

Pjesnik se u mnogim stihotvornim hodočašćima vraća svome Podveležju, sve to čini kroz snažne himne rodnome kraju, rodnoj kući i ognjištu. Kao pjesnik koji se pomalja iz sufijske tradicije, u njegovoj pjesni moćno saopćene u jednom osavremenjenom izrazu, Selim Jelovac je, vidjeli smo, dvjema svojim zbirkama dao simboličke naslove *Selam Veležistana* i *Salavat Veležistana*. Veležistan je toponim domišljen od samog pjesnika, u tom toponimu ne treba čitati nikakav "islamizam", već samo i jedino ono iskonsko pjesnikovo sjećanje na *stan*, a taj *stan* je ono nekoliko sela u Podveležju, tom gotovo mitskom kraju koji mu je nekada bio zavičaj za kojim on sada traga kao za svojim duhovnim iskonom. To se vidi u njegovoj pjesmi *Salavat Veležistana*, u jednom stihu pjesnik kaže:

*U suncu slasti i čara
Uzdah se čuje dana
Nur-vrela mojih damara
Glas mog Veležistana.*

Vjerovatno je svoje zavičajno pripadanje Podveležju pjesnik najsnažnije izrazio u Nuru [Svjetlosti] Ramazana, pjesmi koja se, mjestimice, doima kao protest - *Kandilji u ovoj špilji, kandilji prkose zbilji...*, ali i kao njegovo vraćanje u sjećanja na prve dolaske ramazana u rodnom kraju:

*Tamo na stazi
raspukli šipci –
vidici sutra
ibrici jutra – sabaha.
Ah, tog uzdaha.*

Slično očitovanje čežnje za rodnom kućom raspoznajemo i u pjesmi Kaldrma, gdje pjesnik doziva oca:

*Po kaldrmi ruže
dašak suze toče,
ko tegli sudbine Uže?
o oče, oče!*

Pjesma A Iza ima tek jedanaest riječi, posvećena je pjesnikovoj majci Temi, ali je u isti mah posvećena i Podveležju:

*Velež
kamenje živo
a iza
majčino srce
rahmet
koračam tromo
ja.*

Privodeći kraju ovo prigodno sjećanje na pjesnika Selima Jelovca, dug je ne samo prema njemu već i prema bosanskohercegovačkom pjesništvu srodna uklona i izraza u dvadesetom stoljeću, kazati da je on, baš kao i njegovi prethodnici, na primjer Bašagić i Čatić, svoju poeziju pomogao i osnažio temeljitim obrazovanjem u istočnoj filozofiji, misticizmu, književnosti i teologiji. Dobro je u svim tim zavičajima duha raskrivati i tumačiti poeziju Selima Jelovca, ali držimo da se on najviše iskazao u ponovnim napajanjima na vrelima sufizma. Možda nigdje snažnije pjesnik Podveležja nije izrazio svoju privrženost sufijskoj pjesničkoj tradiciji kao u pjesmi Lejletu-l-Miradž, u jednom stihu od samo šest riječi:

*Oдох заувјек,
спржен у сјају,
дрхтају.*

Ovdje je izdaleka utkan ili upjevan motiv "leptira i svijeće", sufi je ga često koriste. Pjesnik Jelovac poručuje: Već na Ovom svijetu treba se/be "spržiti" i "sažgati" u vatrama ljubavi spram Boga, e da se tako spasimo od strašnih vatri Pakla, Džehennema. I pjesma Čekanje oslovljava mističko i sufijsko s/trpljenje da se dočeka Božija odredba ali uz pomoć te iste, Božije odredbe. Tu se pjesnik obraća cijeloj Vaseljani, za pjesnika ona je jedna čekaonica u kojoj se on sam privremeno skrasio, ali ga tu pohode mnoga pitanja:

*Kud čipka zvijezda nemire nosi?
Eter se snažni u molitvi lomi,
i tad će čekanje da sve pokosi
kad prsne nebo, a sijevnu gromi.*

Da je sufijska tradicija, napose ona lirska, bdjela nad naporima i pjesničkim uspravljanjima Selima Jelovca dokaz je pjesma On. Naravno, to On - *Hū* nahodi se kaligrafski ispisano na zidovima svih tekija svijeta. Sufija gleda to *HŪ* u nadanju i čekanju susreta s Njim, s Bogom. I sufi ja hrli ka tom *HŪ* najčešće *sām*, kao "on", kao čovjek ili kao osamljeni pojedinac koji se predao Putu i otisnuo u potragu. U pjesmi On, koja s

naslovom ima *dvanaest redaka* - dvanaest skalina - simbolizam tog broja pjesnik je vidljivo istaknuo, govori se o "otvaranju očiju u zori svitanja":

*On
Mijena u meni
u kostima, veni
O vremenu!
Talas
ko glas
u novi čas
udari
"Hu" On
oči mi otvori
u zori
svitanja."*

Recimo posve na kraju ovog našeg skromnog oduženja velikom pjesniku Selimu Jelovcu da on nigdje nije tako snažno ispisao svoju pjesničku investituru o pripadanju velikoj sufijskoj tradiciji kao što je to učinio u pjesmi *Ilovača*:

*Ilovača
gdje raste drača
zov je mog plača
prvoga.
Ilovača suha
ogrtač mog duha,
bez uma i sluha.*

Pjesnik Selim Jelovac umro je 28. februara 2003. Stih *Ilovača suha / ogrtač mog duha* pokazuje da ovaj dostojni nasljednik pjesništva Safvet-bega Bašagića i Muse Ćazima Ćatića nije strahovao od oblačenja posmrtnih haljina.

أنس كاريتش

تحية لشاعر ذي آمال صوفية

اشتهر سليم يلوفاتس (١٩٤٦-٢٠٠٣م) بكونه شاعرا وعالما دينيا ومترجما وموظفا باحثا في المكتبة وذلك إضافة إلى كونه إمام مسجد في فترة شبابه. وبتفانيه في ما عمل جعل السيد سليم نفسه جزءا ملحوظا من التراث في جميع هذه المهن والشهادات الروحية. إن عددا كبيرا من زملائه يحملونه في أذهانهم كصديق وكليم مخلص وكظاهرة بشرية نادرة كانت تخاطبهم بالتواضع بأشعار الروح أو بالصمت الذي كان يعمه بين حين وآخر.

كتبت المقالة بمناسبة الذكرى ٧٥ لميلاده.

Enes Karić

Greetings to the Poet of Sūfī Hopes

Summary

Selim Jelovac (1946–2003), was a poet, theologian, translator, librarian, and in his younger years an Imam. He has noticeably inherited himself in each of these occupations and spiritual manifestations. A large number of friends carry him in their memories as a sincere friend, interlocutor and an exceptional human appearance who unobtrusively addressed everyone with his „songs of the soul“, but also with his silences that would visit him from time to time.

The text was written on the occasion of the 75th anniversary of his birth.

